

Ψυχιατρικά άσυλα και πολλαπλές ταυτότητες

του **Αλέξη Ν. Δερμεντζόγλου**

Κριτικού κινηματογράφου
Ιατρού Μικροβιολόγου
alex_derm@freemail.gr

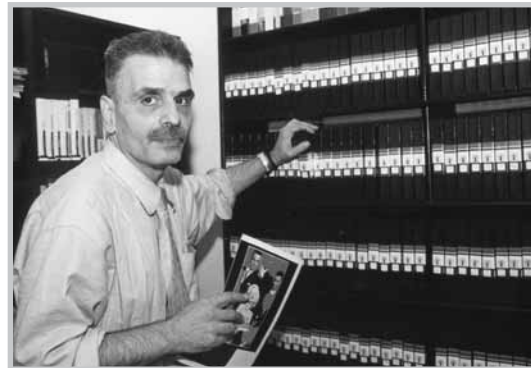
Δεν είναι τυχαία η άποψη (που σαφώς συμφωνών μαζί της) πως πολλές φορές το να κάνεις σινεμά σημαίνει να δώσεις διέξοδο στη νευρώσή σου.

Αν αυτός ο διάδρομος είναι δημιουργικός και λειτουργεί και ως αυτοψυχανάλυση, τότε και εσύ μπορείς να θεραπευθείς αλλά και να προσφέρεις στους άλλους.

Κλασικό παράδειγμα παραμένει ο Γούντι Άλεν, που συνεχίζει σ' αυτό το μοτίβο επιτυχημένα.

Αν, όμως, το χαρτί δεν σου βγει, κινδυνεύεις να γίνεις ο αποδιοπομπαίος τράγος και ο περίγελος των πάντων. Κάποιες φορές, βέβαια, οι έμμονες ιδέες οδηγούν πέραν της αυτοθεραπείας και σε άλλα παράπλευρα μονοπάτια. Π.χ., όπως έγραψε εύστοχα ο Βασίλης Ραφαηλίδης για τον Μελβίλ «όλες του οι ταινίες ουσιαστικά αποτελούσαν παραλλαγή του ενός και αυτού θέματος». Εύστοχο αλλά ήταν αριστουργηματικά φιλμ που τα τιμούν πάντα δεόντως.

Δεν γνωρίζω ποια έμμονη ιδέα κατέλαβε τους περίπου 40ρηδες Σουηδούς σκηνοθέτες Μανς Μάρλιντ και Μπιγιρν Στέιν, που υπέγραψαν το μεταφυσικό θρίλερ "**Shelter**" (σημαίνει «**Καταφύγιο**», αλλά η ελληνική απόδοση είναι «**Άσυλο**»), που προβλήθηκε τον Νοέμβριο. Πάντως, αγκαζάρισαν την εκπληκτική πεννητάρα Βρετανίδα Τζούλιαν Μουρ (τέσσερις προτάσεις αγκαζάρισαν για Όσκαρ) στον ρόλο μιας ψυχιάτρου με ένα μικρό κοριτσάκι, της οποίας ο άνδρας σκοτώθηκε σε άγρια δολοφονία. Δουλεύει στο ψυχιατρικό ίδρυμα του πατέρα της και έχει ως μέγα στοίχημα την περίπτωση κάποιου Άνταμ που εμφανίζει μια παράξενη ψυχιατρική συμπτωματολογία. Δηλαδή ενσωματώνει και ενσαρκώνει προσωπικότητες και χαρακτήρες ανθρώπων που έ-

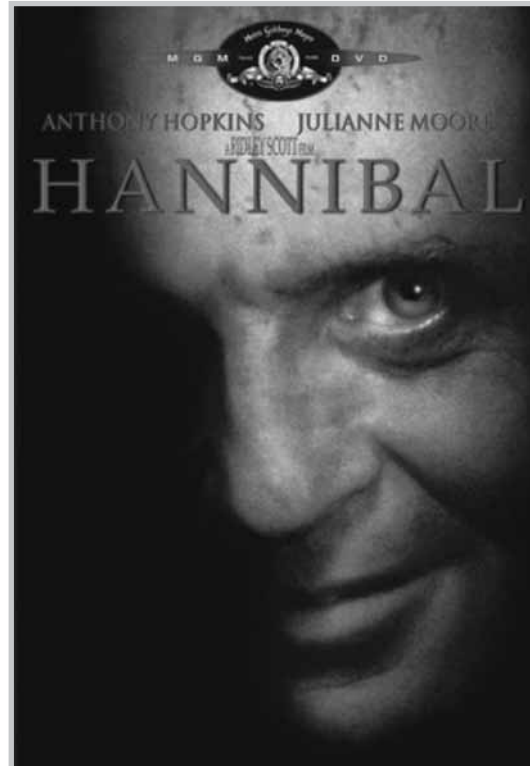
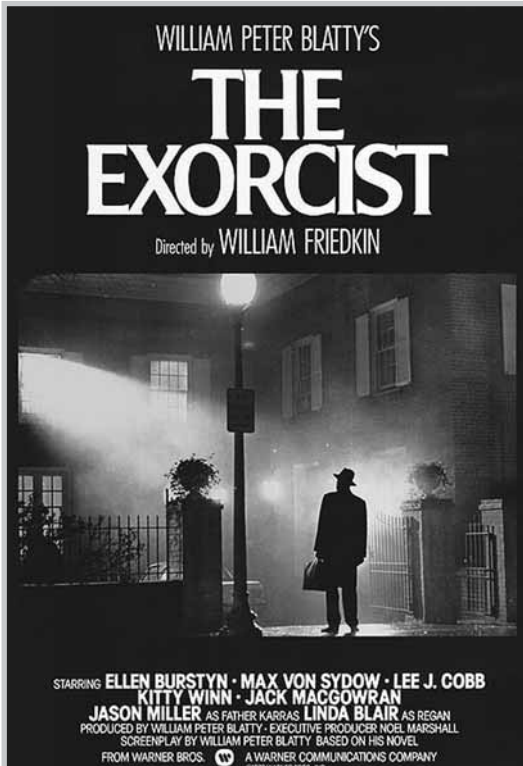

χουν δολοφονηθεί. Πολύ ενδιαφέρον θέμα και εξαιρετη η αρχική σκηνοθετική διαπραγμάτευση.

Διακρίνω, λοιπόν, στην αφήγηση των δύο σκηνοθετών μια επιδέξια αντίστιξη χώρων, ρυθμών και ψυχολογικών καταστάσεων. Η ταινία κυλάει λειτουργικά, ράθυμα, με μια αξιοπρεπή μοναχικότητα μέσα σε παγωμένο τοπίο ακριβώς για να καθορίσει την κατάσταση των ηρώων.

Σταδιακά τίθενται διάφορα θεολογικά, φιλοσοφικά και άλλα διλήμματα. Θεός ή επιστήμονας, η αξία της πίστης, τα κίνητρα των ανθρώπων. Η ταινία βρίσκεται πλέον σε κρίσιμη καμπή και εδώ ακριβώς υπάρχει το ρίσκο και τα ερωτηματικά των θεατών. Θα έχουμε μια περίπτωση του τύπου του "**Hannibal Lector**" απ' όπου προέκυψαν και διάσημες ταινίες με καλές υπογραφές; Θα υπάρξει μια πλέον υπερβατική εξήγηση ή θα μείνουμε σε ακραίες αλλά άξιες, ψυχαναλυτικές ερμηνείες;

Ας πούμε, όσοι θυμούνται την «**Ταυτότητα**» με τον Τζον Κιούζακ (το σενάριο ήταν του Μίκαελ Κούνεϊ που εμπνεύστηκε και το «**Άσυλο**», άρα

δείχνει μια εμμονή) θα καταλάβουν μια πιθανότητα παρέκβασης προς ακραίες αλλά ικανές να αφομοιωθούν ερμηνείες.

Και φυσικά προσωπικά πιστεύω πως άλλο είναι το μεταφυσικό μονοπάτι και άλλο το «εξωπραγματικό» θρίλερ, αν και κάπου αυτές οι έννοιες διαθέτουν κοινό σημείο.

Δεν γνωρίζω (και ειλικρινά δεν μ' ενδιαφέρει) ποια σχέση έχουν μεταξύ τους οι δύο σκηνοθέτες. Υπονοούνται πολλά, αλλά το αυστηρά προσωπικό και ιδιωτικό αφορά μόνο ως προς το επί-

πεδο να νιώσουμε την ψυχροσύνθεσή τους. Πώς και γιατί γύρισαν την ταινία, με ποια κίνητρα και ποιες επιρροές. Αν αποφάσισαν πως τα πάντα έχουν ειπωθεί κινηματογραφικά, άρα ήλθε η ώρα να τα «μπλέξουν» όλα μαζί για κάτι το καινοτόμο, τότε έχουν κάνει λάθος. Και αυτό προσμετράται ως μεγαλύτερο από την αναγνώριση των ικανοτήτων τους για μια εξαιρετική αφηγηματική προσέγγιση. Διαθέτουν αναμφισβήτητες ευαισθησίες και αυτό φαίνεται.

Οποιαδήποτε άλλη δέσμευση δεν έπρεπε να τους επηρεάσει να ολοκληρώσουν ένα θέμα πρωτότυπο και επίφοβο. Η ανάγκη ανανέωσης και αιφνιδιασμού έφερε σεναριακές ανατροπές, που στο τελευταίο τρίτο έστειλαν το φιλμ αλλού. Ίσως υπήρξε η ανάγκη για ιστορικές, κοινωνιολογικές, θεολογικές και εθνολογικές αναφορές. Αυτά, όμως, τα ανέμειξε υπέροχα μόνον ο Φρίντκιν («Εξορκιστής»), ενώ ο Μπούρμαν πήγε ένα βήμα παραπέρα («Αιρετικός εξορκιστής»), κάνοντας αναφορά και στην αναπαραστατική ψευδαίσθηση.

Έχω δει και άλλα θρίλερ που αναφέρονται σε κλειστές κοινότητες, δεισιδαιμονίες και ανάλογα θέματα και φαίνεται πως οι σκηνοθέτες με το

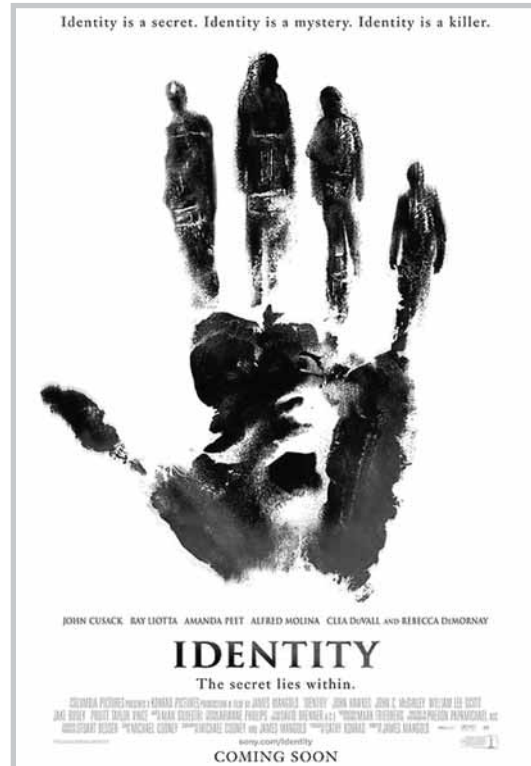
«**Άσυλο**» επεχείρησαν να εντάξουν κι αυτή τη θεματολογία στο φιλικό τους σύμπαν.

Κι έτσι, όμως, θα προτιμούσα μια τελείως διαφορετική τροπή. Δεν με συνεπήρε ο τελικός υπαιτιγμός πώς το κακό συνεχίζεται, γιατί είναι διάσπαρτο και ταυτίζεται με τον ίδιο τον χώρο, αλλά η αδυναμία των σκηνοθετών να το υπαινιχθούν ελλειπτικά.

Αφαιρώντας σκηνές που παραπέμπουν σε ταινίες με βουντού και μαγικές ιεροτελεστίες, θα ήθελα πάρα πολύ να καταδειχθεί ένα φαινόμενο κοινωνικής και ιδεολογικής υστερίας. Επιθυμούσα τα φαντάσματα του χώρου (δες «**Λάμψη**» του Κιούμπρικ) να ξεπερνούν τα εντυπωσιακά φαινόμενα. Ήθελα ο αρχικός μιμιμαλισμός και η λιτότητα να επεκτείνονται σε μια δημιουργική ασάφεια.

Οι σκηνοθέτες έχασαν την κρίσιμη τελική επιλογή. Είναι ενδιαφέρον να μάθουμε κάποτε πώς ακριβώς ανετράπη μια τόσο αξιόλογη προσπάθεια.

Το θέμα των ψυχιατρικών ιδρυμάτων έτσι ή

αλλιώς παραμένει σταθερά πολύ σοβαρό. Ήδη η πρόθεση της συνεχούς κατάργησης ανάλογων ασύλων, οι θεραπείες έξω (με φαρμακευτική αγωγή και ψυχανάλυση), η κοινωνική ενσωμάτωση είναι μέρος μιας ενδιαφέρουσας συλλογιστικής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Για όσους ενδιαφέρονται, δίνω μια λίστα με DVD, για να δουν το θέμα σφαιρικά:

- **Ο εξορκιστής**
- **Ο αιρετικός εξορκιστής**
- **Παράνομο πάθος**
- **Δρ. Τζέκιλ και κύριος Χάιντ**
- **Η κραυγή**
- **Εφιάλτες**
- **Ταυτότητα**
- **Η σιωπή των αμνών**
- **Hannibal**
- **Το κορίτσι του 17**
- **Εφιάλτης**
- **Η λάμψη**
- **Ψυχώ**